
ESEJ

Potíže s rodem

Tomáš Hříbek

Filosofický ústav AV ČR, v. v. i., Praha

hribek@flu.cas.cz

Zhruba před půldruhým rokem připojilo na šest stovek filosofů své podpisy pod otevřený dopis¹ protestující proti rozhodnutí londýnské vlády udělit titul Důstojnice Řádu britského impéria (OBE) za zásluhy na poli vzdělání anglické filosofce Kathleen Stock,² jež tehdy působila na University of Sussex. Stock se původně specializovala na estetiku, zvláště na teorii fikce a imaginace, ale nedávno se stala veřejně známou coby kritička jistých radikálních teorií rodové identity, které se šíří zvláště v anglosaském prostředí. Autoři zmíněného otevřeného dopisu tvrdí, že Stock svou „škodlivou rétorikou“ napomáhá marginalizaci trans osob, fyzickému násilí proti nim, omezení jejich přístupu k životně důležité zdravotní péči, a dokonce „upevňuje patriarchální status quo“.³

Tato příkrá slova musí překvapit každého čtenáře knihy *Material Girls: Why Reality Matters to Feminism*,⁴ kterou Kathleen Stock publikovala na podzim roku 2021, neboť se v ní mimo jiné dočtou, že „trans lidé (...) si zaslouží být v bezpečí, být viděni ve společnosti bez hanby a stigmatizace a mít přesně tytéž životní příležitosti, které mají netrans lidé“.⁵ Jinde ve své knize Stock uvádí, že ze slušnosti používá osobní zájmena preferovaná dotyčným jedincem. Zkrátka – Stock je jen stěží reakcionářská či „transfobní“ persona, jež by požadovala zachování starých pořádků. Co se týče stylu knihy, je zjevné, že její autorka byla vyškolená v rigorózním argumentačním stylu analytické

---

1 Viz <https://sites.google.com/view/trans-phil-letter/>. Signatáři jsou v drtivé většině filosofové z univerzit v anglofonním světě, ale najdou se mezi nimi i kolegové z Latinské Ameriky a řady evropských zemí. Možná stojí za pozornost, že dva signatáři z České republiky, které jsem na seznamu našel, nejsou, jak bychom snad očekávali, místní odborníci na queer či feministickou teorii, nýbrž západní postdoktorandi, kteří u nás pracují v oborech logiky a informatiky.

2 Ve zde předkládaném příspěvku není odůvodněně užito přechylování. Pozn. red.

3 Viz <https://sites.google.com/view/trans-phil-letter/>.

4 Stock, K., *Material Girls: Why Reality Matters to Feminism*. London, Fleet 2021. 320 s.

5 Tamtéž, s. 240.

filosofie a navíc chová hluboký respekt – rovněž typický pro reprezentanty tohoto filosofického směru – k metodám a výsledkům empirického zkoumání. To samozřejmě neznamená, že by nebylo možné argumenty či závěry Kathleen Stock kritizovat, ale těžko je možné smést je ze stolu coby pouhou „rétoriku“. Proč tedy takový poprask ohledně udělení vysokého vyznamenání anglické filosofce a eskalující nátlak a zastrašování, jež ji nakonec přiměly k tomu, že podala na své univerzitě výpověď?

Ani povrchním pozorovatelům současných událostí v anglosaském světě patrně neunikl pokračující skandál, původně vyvolaný tweetem populární spisovatelky J. K. Rowling o tom, že trans ženy nejsou přísně vzato ženy (neboť žena může být pouze dospělá lidská bytost ženského pohlaví). Tímto a dalšími podobnými prohlášeními si autorka knih o Harrym Potterovi vysloužila ostrou kritiku ze strany bojovníků za práva trans osob. Je jasné, že většině lidí, kteří tento spor zaznamenali, připadá nepochopitelné, že jde vůbec o spor, neboť populární autorka přece pouze konstatovala fakt natolik banální, že by za normálních okolností neměl stát za připomínku. Tito běžní pozorovatelé – zvláště pocházejí-li z odlišného kulturního, dejme tomu středoevropského, prostředí – si nejspíš pomyslí cosi o bláznivých poměrech současného světa, načež se vrátí ke svým všedním starostem. Zřejmě jim vůbec nepřijde na mysl, že i *druhé* straně sporu, představované některými trans aktivisty, různými progresivisty a celebritami, se situace jeví natolik krystalicky jasná, že vlastně nepřipouštějí existenci jakéhokoli sporu. Podle nich ženy nejsou jen biologické ženy, ale například i někteří biologičtí muži, kteří se však cítí být ženami. Tento názor, o kterém ještě před pár lety nebylo slychu ani v akademickém prostředí, je dnes progresivními kruhy považován za fakt solidní ve stejné míře v jaké nesofistikované veřejnosti dosud připadá solidní existence biologického pohlaví. Pokud kdokoli o správnosti progresivního názoru veřejně byť jen zapochybuje, je vzápětí oceňován jako „transfob“ a obecně nositel „nenávisti“ a příslušník „krajní pravice“. Což se právě stalo J. K. Rowling i Kathleen Stock.

Ale nechme stranou populární autorku bestsellerů o čarodějnickém učni. Kathleen Stock je lesba, jež se otevřeně hlásí ke své sexuální orientaci a i svým zjevem se vymyká stereotypním představám o ženskosti. Politicky je přesvědčenou feministkou, takže autoři citovaného protestního dopisu, kteří ji obviňují ze snahy „upevnit patriarchát“, jsou buď velmi špatně informovaní, nebo mají zlou vůli. Po prostudování její knihy mi intenzita nenávisti proti autorce připadá nikoli méně, ale ještě více nesrozumitelná. Nová teorie rodové identity, která je předmětem současné politické kontroverze, se v analýze Kathleen Stock jeví natolik vnitřně rozporná i fakticky nesprávná, že zarputilost, s níž je prosazována některými aktivisty a celebritami je vpravdě zářející. Stock shrnuje tuto teorii ve čtyřech „axiomech“:

„1. Vy i já a všichni ostatní máme důležitý niterný stav zvaný „rodová identita“ [*gender identity*]. 2. U některých lidí se jejich vnitřní rodová identita nekryje s biologickým (ženským nebo mužským) pohlavím, jež jim bylo při porodu přisouzeno [*assigned*] lékaři. To jsou trans lidé. 3. Rodová identita, a nikoliv biologické pohlaví, je tím, co z vás dělá muže nebo ženu (nebo ani jedno, ani druhé). 4. Existence trans lidí generuje pro nás všechny morální povinnost uznávat a legálně chránit rodovou identitu, a nikoliv biologické pohlaví.“⁶

Stock pečlivě analyzuje a zpochybňuje každý z citovaných axiomů radikálního trans aktivismu. Zprvce není jasné, v čem by měl stav „rodové identity“ spočívat. Trans aktivisté tvrdí, že jde o jakýsi „vnitřní pocit“ nesouladu s vlastním pohlavím, ale řada cis žen, nejen *butch* leseb, ale i průměrných heterosexuálek, popírá, že by se „cítily být ženami“. Každopádně nedokážou žádný takový stav či pocit popsat. Některé trans ženy naopak nedokážou nabídnout nic lepšího než seznam stereotypních představ o ženskosti (pocit křehkosti, vysoká emocionalita, obliba růžové barvy atd.). Jenže to jsou nanejvýš sexistická kliše, která jsou již nejméně půl století předmětem feministické kritiky.

Druhý bod ovšem připomíná jinou ortodoxní tezi feminismu druhé vlny, tj. distinkci mezi pohlavím a rodem, podle níž je pohlaví biologický fakt, zatímco rod je sociální konstrukt neboli soubor představ, předepsaných a vynucovaných společnostmi, jak má vypadat a chovat se příslušník daného pohlaví. Neříkají současní trans aktivisté v podstatě jen tolik, že trans ženy jsou prostě lidé, kteří chtějí vypadat a chovat se stereotypně žensky, ale zároveň jsou bezpochyby biologicky muži? Chyba lávky! Toto je právě názor, s nímž tvrdě narazila J. K. Rowling. Podle třetího axiomu nové ortodoxie není třeba nosit dámské šaty, používat paruky a make-up, podstoupit hormonální terapii, natož drastický chirurgický zákrok. Nepopsatelný vnitřní „pocit ženskosti“ je vše, co stačí k tomu, aby daný jedinec *byl* ženou, přičemž čtvrtý axiom postuluje morální povinnost to respektovat a přizpůsobit tomu zákony.

Nejprogresivnějším stoupcům nové teorie rodové identity dnes připadá, že je možné úplně se obejít bez pojmu biologického pohlaví. Zdrojem tohoto radikalismu je podle Kathleen Stock především americká *queer* teoretička Judith Butler, jež ve svém bestselleru *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* razila tezi, že „neexistuje rodová identita, jež by byla skryta za různými způsoby vyjádření rodu [*expressions of gender*]; tato identita je performativně konstituována právě těmi „způsoby vyjádření“, o kterých se má za to, že jsou jejími výsledky“.⁷ Jinými slovy: rozlišení mezi pohlav-

6 Tamtéž, s. 11.

7 Butler, J., *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London, Routledge 2006, s. 34.

vím a rodem, s nímž operoval feminismus druhé vlny, je třeba odmítnout. Pohlaví jakožto biologický fakt, který by zůstával skryt za projevy rodu, neexistuje, resp. samo pohlaví je konstituováno různými očekáváními a požadavky (patriarchální) společnosti. Pozice Judith Butler má ovšem mnohé nepřijatelné důsledky, z nichž ten nejnápadnější je popření evoluční teorie: pokud má pravdu radikální *queer* teoretička, pak zřejmě lidská kultura jaksi neguje biologická fakta, která však platí pro všechny ostatní druhy savců, včetně těch, s nimiž je podle platné vědecké teorie *Homo sapiens* nejpříbuznější. Proč se však spokojit s popřením evoluční biologie a netvrdit, jako někteří podobně zaměřením autoři, že i další, nebo dokonce *všechny* kategorie, o nichž se vědci domnívají, že existují v přírodě nezávisle na společnosti, jsou ve skutečnosti „sociálně konstruované“? Tak daleko byl ochoten zajít Bruno Latour, než si uvědomil, že by bylo žádoucí připustit, že například klimatická změna je reálná bez ohledu na to, jak se k ní postaví společnost. Pokud to ale platí o klimatické změně, proč ne i o pohlaví?

Judith Butler uplatňuje specifickou metodu: píše-li o pohlaví či rodu (kteřéžto pojmy jí splyývají), nezajímá se zpravidla o to, zda o těchto věcech lze něco empiricky zjistit, nýbrž je zcela ponořena ve spekulacích svých favorizovaných „kulturních teoretiků“ – jako jsou Michel Foucault, Luce Irigaray nebo Monique Wittig –, které se pokouší radikalizovat ve směru bezbřehého sociálního konstruktivismu. Pokud si dobře vzpomínám, v *Gender Trouble* cituje práci pouze jedné vědkyně, bioložky Anne Fausto-Sterling, která z faktu intersexuality vyvozuje existenci pěti, namísto tradičních dvou pohlaví. Je charakteristické, že Butler nezkoumá, je-li tento argument přesvědčivý, nýbrž ho prostě akceptuje, protože jí vyhovuje svou radikalitou. Naopak Stock ukazuje, že většina z 0,018 % anomálních jedinců, o nichž Fausto-Sterling hovoří, jsou přesto biologicky buď mužského, nebo ženského pohlaví, protože mají tendenci produkovat buď mužské (spermie), nebo ženské (vajíčka) pohlavní buňky a mají odpovídající chromozomální profil, navzdory tomu, že vnější morfologie jejich těl je s jejich pohlavím v nesouladu. Existence nepatrného množství tzv. skutečných hermafroditů, kteří mají ve svém těle reprodukční materiál obojího druhu, není důvodem k popření binární povahy pohlaví. Termín „binární“ neznamená, že naprosto *každá* entita musí spadat do jedné nebo druhé kategorie; stačí, že lze takto klasifikovat drtivou většinu z nich.

Někteří čtenáři Judith Butler v tomto momentu možná připustí, že biologové pracují s koherentním a empiricky podloženým pojmem binárního pohlaví, ale vzápětí namítnou, že tento pojem nedeterminuje nic z toho, co se odehrává v lidské společnosti. Lidé by se měli osvobodit od diktátu přírodovědců a identifikovat se jako muži a ženy (nebo cokoli jiného) opravdu jen na základě toho, jak se cítí. Jak jsem již zmínil, mnozí cis muži a cis ženy po-

strádají nějaký popsateľný pocit rodové identity. Znamená to, že tudíž nejsou ani muži, ani ženami? Ale to není jediný problém tohoto radikálního pojmu rodové identity. Další problém spočívá v tom, že tento pojem není slučitelný s dalšími variantami, jež jsou rovněž na trhu. Aktivisté, kteří se opírají o *queer* teorii, by si například měli uvědomit, že z koncepce Judith Butler lze sice odvodit kritiku biologického pojmu pohlaví, ale nikoliv pojem rodové identity jako niterného stavu. Butler totiž explicitně odmítá představu jakési niterné konstituce identity a tvrdí, že identita každého z nás je veřejná performance.⁸ Toto pojetí má samozřejmě své vlastní problémy. Z toho všeho lze odvodit ponaučení: radikálové, kteří se ohánějí termínem „rodová identita“ a chtějí s ním jako s klackem mlátit po hlavě oponenty, kteří vysloví sebe-menší pochybnost, by si měli uvědomit, že zmíněný termín může označovat řadu pojmů, jež jsou vzájemně neslučitelné, přičemž každý z nich má navíc i problematické, často až bizarní důsledky.

Stock však věnuje značný prostor tomu, aby ukázala, že pojem pohlaví dává smysl nejen v biologii, ale že se bez něj neobejdeme ani v konkrétních každodenních situacích. Například tvrdí, že je důležité, aby do určitých míst – například do dámských šaten a veřejných sociálních zařízení – nebyli vpouštěni lidé, kteří mají penis, i když se identifikují jako ženy. Totéž platí pro ženská vězení apod. Tento požadavek zachování exkluzivity některých míst pro biologické ženy vyvolává očekávatelnou námitku, na niž Stock vzápětí odpovídá: „Tvrdíte, že většina, ne-li všechny trans ženy jsou predátorky? Ne, samozřejmě, že ne – stejně jako říci, že muži by měli být vyloučeni z ženských veřejných prostor, není totéž jako říci, že většina, ne-li všichni muži jsou predátoři. Nejsou (...) Preventivní opatření jsou obvykle z nutnosti obecná.“ Jinou praktickou oblast představují ženské sporty. Ani vnitřní pocit, ani performance, ale ani hormonální kúra nepředělá mužské tělo na ženské, takže trans ženy budou mít v soutěži s cis ženami nefér výhodu – a v některých kontaktních sportech je mohou i fyzicky ohrozit.

A konečně: bez pojmu mužského a ženského pohlaví nelze udržet etablovaný pojem sexuální orientace. V případě heterosexuální touhy by bylo možné hovořit pouze o přitažlivosti mezi dvěma osobami opačné rodové identity a v případě homosexuální touhy o přitažlivosti mezi osobami totožné rodové identity – avšak bez ohledu na typ genitálií všech zúčastněných! Jenže taková revize neodpovídá reálnému chování lidí: většině z nás nezáleží na tom, jakou má náš partner rodovou identitu – pokud, opakují, vůbec nějakou má –, nýbrž na tom, jakého je pohlaví (z této informace můžeme obvykle odvodit i informaci o tom, jak asi vypadají jeho či její genitálie). Představme si,

8 Stock na tuto skutečnost upozorňuje na s. 124 své knihy *Material Girls: Why Reality Matters to Feminism* (c.d.).

že by bylo vyhověno požadavku některých trans aktivistů, aby seznamovací aplikace neuváděly pohlaví, nýbrž rodovou identitu svých klientů. Na leckteré schůzce by zákonitě zažila rozčarování nejméně jedna ze zúčastněných stran. Ovšem pokud by se skutečně prosadil názor, že pojem biologického pohlaví je třeba nahradit nějakým pojmem rodové identity, pak by odpor vůči určitému typu genitálií musel být stejně morálně odsouzeníhodný, jako odpor sexuálního rasisty vůči příslušníkům určité etnické skupiny coby sexuálními partnerům. Jinými slovy: za takových okolností by „hlavním důvodem, proč lesba odmítá spát s trans ženami, nebo gay muž s trans muži, by mohla být jen bigotnost a odpor vůči trans lidem“.⁹

Někomu mohou některé z uvedených hrozeb připadat přehnané. Dejme tomu, že se občas stane, že trans žena získá nefér výhodu nad cis ženami v nějakém sportovním utkání. Ale skutečně existují lidé, kteří považují běžný názor, že v sexuální přitažlivosti hraje klíčovou roli pohlaví předmětu naší touhy, za předsudek, kterého bychom se měli zbavit? A pokud existují, jak vlivný je jejich názor? Existují, a jsou vlivní. Příkladem je trans aktivistka a novinářka Shon Faye, autorka bestselleru *The Transgender Issue: An Argument for Justice*,¹⁰ který vyšel téměř zároveň s *Material Girls*. Ačkoli i kniha Kathleen Stock se v některých médiích setkala s pozitivním přijetím, tón recenzí je poměrně odlišný. Zatímco typická pochvala *Material Girls* zmiňuje „jasnost a hloubku“, „upřímnost“, „jasnozřivou analýzu zrádného terénu“, či „zvědavou mysl a štědrého ducha“, reakce na *The Transgender Issue* jsou vpravdě exaltované: „málo knih je tak naléhavých jako prvotina Shon Faye“; „převratné dílo“; dílo, jež „popadlo *status quo* za pačesy a pořádně jím zatřásl“. Pro některé z nás může být spíše varováním než doporučením hyperbolická chvála, kterou knize uštědřila sama Judith Butler: o *The Transgender Issue* totiž tvrdí, že jde o „monumentální a naprosto přesvědčivé dílo – krystalicky jasné ve svém porozumění tomu, jakým by svět měl být“. Souhlasím, že kniha Shon Faye je skutečně často přesvědčivá, přinejmenším v prvních pěti kapitolách, které líčí ústrky, ponížení a marginalizaci, jimž dosud i ve vyspělých zemích, jako je Velká Británie, čelí trans lidé. Nedostupnost potřebné zdravotní péče, ostrakizace v zaměstnání i v místě bydliště a neférové jednání státních institucí způsobují, že disproportionální množství trans lidí končí na okraji společnosti – v sexuálním průmyslu, drogové závislosti, chudobě a vězení. Do té míry, do jaké *The Transgender Issue* nabízí útrpný vhled do života trans lidí, se jedná o užitečný doplněk *Material Girls*, jejichž předmětem je kritická analýza filosofických předpokladů trans teorií. Domnívám

9 Stock, K., *Material Girls: Why Reality Matters to Feminism*, c.d., s. 97.

10 Faye, S., *The Transgender Issue: An Argument for Justice*. London, Allen Lane 2021. 320 s.

se, že takto by knihu Shon Faye hodnotila i Kathleen Stock, jejíž bezvýhradnou podporu práv trans lidí jsem citoval na začátku.

Shon Faye ale bohužel kromě užitečného líčení údělu trans osob operuje i s pojmy a předpoklady trans ideologie, jejíž korektnost a konzistenci přesvědčivě zpochybňuje Kathleen Stock. Opět se vrací k fantastickému požadavku, abychom revidovali dosud běžný pojem sexuální orientace v tom duchu, že se budeme řídit spíše subjektivní rodovou identitou partnera či partnerky, kdežto nesoulad mezi touto identitou a jeho či jejím pohlavím budeme ignorovat. Shon Faye o tom píše v předposlední kapitole své knihy konkrétně toto: „Mnozí lidé mají instinktivní sklon myslet si, že sexuální orientace je přitažlivost k jistým genitáliím – a pro mnohé jsou genitálie, které jsou v souladu s tím, co očekáváme u mužů a žen, klíčovým komponentem jejich přitažlivosti vůči druhým lidem. Avšak například rostoucí populace trans žen s femininním zjevem, tělem a řadry, jež mají penis, a trans mužů s chlupatou hrudí, svaly, hlubokým hlasem, plnovousem a vaginou, znamená, že je možné mísit pohlavní charakteristiky a znaky v jednom a tom samém těle. I já sama znám muže, kteří se identifikují tak, že je přitahují výlučně ženy, ale přitom chodí s ženami s penisem, a gaye, kteří mají vztah s muži, kteří mají vaginu.“¹¹ Je fascinující, že Shon Faye si vůbec nepřipouští, že téměř nikdy, kromě příslušníků jí zmiňované sociální bubliny, není připraven akceptovat termíny jako „žena s penisem“ a „muž s vaginou“. Faye pak pokračuje tvrzením, že s nekongruencí mezi rodem a pohlavím má problém jen „malý počet gayů a leseb“, a to z důvodu ostrakizace, které donedávna čelili ze strany heterosexuální většiny. Jako by preference penisů u gayů a vagin u leseb byla spíše výsledkem jejich společenského útlaku než jejich sexuální přirozenosti!

The Transgender Issue obsahuje i zmínku o Kathleen Stock, ačkoli nikoli o její knize, kterou Shon Faye při práci na svém rukopise ještě nemohla mít k dispozici. Faye cituje její starší článek z roku 2018, v němž Stock již varuje, že eliminace tradičního pojmu *žena* má dopad i na další, související pojmové kategorie, včetně pojmu *lesba*. Není-li žena výlučně dospělá osoba ženského pohlaví, pak ani lesba není výlučně žena sexuálně orientovaná na jiné ženy, ale třeba i biologický muž (s penisem), jenž se podobně jako generický heterosexuál orientuje na ženy, ale sám se rovněž identifikuje jako žena. Jde o jediné místo v knize Shon Faye, v němž se autorka jakkoli vyjadřuje k teorii rodové identity coby niterného pocitu – jinak ji prostě automaticky předpokládá. V poznámce pod čarou říká na adresu kritické pozice Kathleen Stock toto: „Zaujímám jiné stanovisko a tvrdila bych, že díky svému sociálnímu, právnímu, politickému a někdy i medicínskému přerazení [*reassignment*] či

11 Tamtéž, s. 211.

zkušenosti jakožto ženy by i trans žena měla být považována za ženu.¹² Jinými slovy, zatímco Stock publikovala řadu statí a později knižní monografii, v nichž podrobuje různé varianty teorie rodové identity pečlivé kritické analýze, Faye se ani nepokouší své revizionistické stanovisko obhájit, ale prostě předpokládá, že je správné. K tomu, co již bylo řečeno výše, stojí za doplnění, že citovaná poznámka Shon Faye reprodukuje i trans aktivistickou mantru o „medicínském přeražení“, jež sugeruje představu, že pohlaví daného jedince je čímsi, co příslušníci lékařské profese mohou „přiřadit“ a pak „přeřadit“ takřka nahodile. (I tento element trans ideologie má svůj původ v radikálním sociálním konstruktivismu Judith Butler, jež si pod Foucaultovým vlivem představuje, že medicína je v jádru politický nástroj, který s pacienty manipuluje čistě v intencích mocenských zájmů a bez opory v nějakých nezávislých faktech.) Teoretické zmatky pak pokračují v poslední kapitole *The Transgender Issue* následujícím výčtem módních klišé radikální „teorie“: „Avšak feminismus by měl vždy kriticky zkoumat biologický esencialismus (tj. ideu, že povaha či osobnost jedince je vrozená, pocházející z jeho biologických rysů, nebo s nimi spojená). Idea, že kdokoli se narodil s penisem, je inherentně agresivnější nebo násilnější právě proto, že má penis, je antifeministická idea: naznačuje totiž vlastně, že mužské násilí souvisí s biologickou ‚podstatou‘ a je tudíž nutné, neměnné, možná vlastně muži nezaviněné.“¹³

Kde začít? Evoluční biologové a psychologové shromáždili v řadě výzkumů dostatek poznatků svědčících ve prospěch teze – ať už se rozhodneme říkat jí „biologický esencialismus“, nebo ne –, že osobnost jedince souvisí s jeho biologickými rysy. To je ale samozřejmě něco úplně jiného než tvrdit, že osobnost jedince je „vrozená“. Muži jsou biologicky definováni nikoli jako lidské bytosti, jež se narodily s penisem, ale jako lidé s jistým chromozomálním profilem a potenciálem produkovat malé gamety (spermie); a pochopitelně neplatí, že každý jednotlivý muž je „inherentně agresivnější“ než každá jednotlivá žena. Konečně, ať si progresivní teoretici rodu namlouvají cokoli, je dostatečně prokázáno, že mužské násilí souvisí s biologickou podstatou (tento výraz není třeba dávat do uvozovek, neboť se zde nevyjadřuje jakýsi pochybný pojem), ale z toho neplyne, že mužské násilí je „nutné a neměnné“: nejsme totiž v zajetí naší biologie, protože jsme se koneckonců dokázali civilizovat. Chápu, že Shon Faye není ani vědkyně, ani analytická filosofka (nikdo není dokonalý), ale tato zmatená antinaturalistická tiráda byla zbytečná. Zřejmě však šlo o jednu z pasáží, jež připadaly „naprosto přesvědčivé“ Judith Butler.

12 Tamtéž, s. 214.

13 Tamtéž, s. 241.

Upřímně řečeno, poslední kapitola knihy Shon Faye mi připravila největší zklamání. Pasáž citovaná v předchozím odstavci je součástí systematické kritiky toho, čemu autorka říká „antitrans feminismus“. Tímto termínem označuje pozici zasloužilých celoživotních feministek, k nimž náleží nejen Kathleen Stock, ale i mnoho dalších, jež zkrátka pochybují o koherenci trans teorie a rozumnosti nároků některých trans aktivistů. Již jsem zmínil nátlak některých z těchto aktivistů na cis lesby, aby navazovaly romantické vztahy s trans ženami, tj. biologickými muži vybavenými penisy, pokud nechtějí být vystaveny obvinění z bigotnosti na úrovni rasismu. Jeví se mi až zarážející, že Shon Faye, jež je rovněž biologicky mužem, považuje za vhodné častovat o generaci a více starší cis ženy feministky nálepkami jako „TERF“ (trans exkluzivní radikální feministky) a školit je v tom, co prý obnáší být ženou a lesbou a o čem je feminismus. Je rovněž zvláštní, že se nikdo z recenzentů nepozastavil nad tezí Shon Faye, že podmínkou osvobození trans lidí je konec kapitalismu. Z jejího textu není jasné, co přesně považuje za kapitalismus, a už vůbec ne, jak bude vypadat svět po kapitalismu. V dřívějších kapitolách jsou vzneseny požadavky na zlepšení zdravotní péče, dostupné bydlení a dekriminlizaci. Všechny tyto požadavky se mi jeví splnitelné i v režimu, který lidem dovoluje držet a kumulovat majetek a podnikat s ním za účelem zisku – pokud lze takto definovat „kapitalismus“. I gayové a lesby dosáhli – pravda, s vynaložením značných obětí – současné úrovně emancipace a rovnosti pouze v rámci společností, které by patrně i Shon Faye označila jako „kapitalistické“, kdežto v žádné ze společností, jež byly během minulého století alternativou vůči kapitalismu, se nic podobného nepodařilo. Proč by podobné úrovně osvobození nemohli v rámci „kapitalismu“ dosáhnout i trans lidé?

Mimochodem: Kathleen Stock rovněž uvažuje o tom, jak zlepšit postavení trans osob, ale bez vágních fantazií o konci kapitalismu. V klíčové šesté kapitole své knihy navrhuje, abychom odmítli stávající teorie rodové identity – jež požadují považovat trans ženy *doslova* za ženy a trans muže *doslova* za muže – ve prospěch pozice, kdy nebudeme věřit, že tyto teze jsou pravdivé, ale budeme jednat, jako by pravdivé byly. Jinými slovy, *ponoříme se do fikce*, že jsou pravdivé, že popisují realitu. Stock zde navazuje na svou předchozí systematickou práci na poli teorie imaginace a fikce.¹⁴ Jsme-li ponořeni do fikce, nejde o nějaký iracionální stav sebeklamu, ale o zcela racionální stav, v němž se ocitáme kdykoli, kdy s napětím čteme román, sympatizujeme s postavami v divadelním dramatu nebo sledujeme film. Je to stav prostředkující mezi imaginací a přesvědčením. Stock tvrdí: „Mojí hypotézou je, že alespoň po nějakou dobu jsou jak trans, tak netrans lidé ponořeni do fikce: do fikce, že oni

14 Viz Stock, K., *Only Imagine: Fiction, Interpretation, and Imagination*. Oxford, Oxford University Press 2017.

sami a ostatní v okolí doslova změnili pohlaví (a stali se buď osobami s opačným pohlavím, nebo osobami nebinárními). Kromě obecných behaviorálních náznaků o tom svědčí fakt, že v soukromých, anonymních kontextech většina lidí popírá, že by rodová identita cokoliv změnila na tom, jestli jsou mužem, anebo ženou.¹⁵ To možná zní na první poslech až urážlivě, ale Stock vysvětluje, že ponor do fikce může být za těch správných okolností velmi prospěšný (napomáhá sebepoznání i empatii, uvolňuje stres atd.), i když má svá rizika (fikce může být návyková).

Kathleen Stock se možná mýlí ve svém předpokladu, že fikce změny pohlaví je systematicky udržitelná. Možná přeceňuje nebezpečí spojená s přístupem trans osob (zvláště trans žen) do prostor dosud vyhrazených cis ženám. Ale její pronikavé analýzy jsou vítaným korektivem nekoherentních či antivědeckých tezí některých trans aktivistů, kteří se je pokoušejí prosazovat i zastrašováním a zostuzováním názorových oponentů. Ve skutečnosti nevidím rozpor mezi kritikou trans ideologie v *Material Girls* a kritikou stávající situace mnoha trans lidí v *The Transgender Issue*. Demontáž ideologických iluzí je zcela kompatibilní s požadavkem spravedlnosti a rovnosti pro všechny; první je snad dokonce podmínkou druhého. Kampaň za spravedlnost a rovnost bude stěžejí úspěšná, nezbaví-li se ideologických bludů a sebeklamu, nemluvě o potlačování dobře míněné kritiky.

---

15 Stock, K., *Material Girls: Why Reality Matters to Feminism*, c.d., s. 187.